

NATO'NUN VILNIUS ZİRVESİ

RİFAT ÖNCEL

SETA | ANALİZ

TEMMUZ 2023 · SAYI 390

NATO'NUN VILNIUS ZİRVESİ

RIFAT ÖNCEL

COPYRIGHT © 2023

Bu yayının tüm hakları Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik [fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.] yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Bu yayındaki fikirler tamamen yazarına aittir ve SETA Vakfı'nın yayın politikasını yansıtmayabilir.

SETA Yayınları

ISBN: 978-625-8322-92-7

Uygulama: Said Demirtaş

Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43

34050 Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE

Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 410

Washington D.C., 20036 USA

Tel: 202 223 98 85 | Faks: 202 223 60 99

www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Berlin

Kronenstraße 1, 10117 Berlin GERMANY

berlin@setav.org

SETA | Brüksel

Avenue des Arts 6, 1000 Bruxelles BELGIUM

Tel: +32 2 313 39 41

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	8
DOĞU KANADININ GÜÇLENDİRİLMESİ	8
UKRAYNA'YA DESTEK VE UKRAYNA'NIN MUHTEMEL NATO ÜYELİĞİ	10
ASKERİ HARCAMALARIN ARTIRILMASI HEDEFİ	11
NATO VE BÜYÜK GÜÇ MÜCADELESİ	12
TÜRKİYE VE VILNIUS ZİRVESİ	12
SONUÇ	14

YAZAR HAKKINDA

RIFAT ÖNCEL

Dokuz Eylül Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun olan Öncel, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde doktora eğitimini sürdürmektedir. Çalışma alanları arasında nükleer strateji, silahlanma ve savunma politikaları bulunmaktadır.

ÖZET

Bu analizde NATO Vilnius zirvesi bağlamında başta Avrupa'nın savunulması olmak üzere uluslararası güvenlik meseleleri, Türkiye'nin pozisyonu ve muhtemel öncelikleri irdelenmiştir.

11-12 Temmuz arasında Litvanya'nın başkenti Vilnius'ta gerçekleşen tarihi NATO zirvesi beklendiği gibi geçti. Zirvede Ukrayna'nın gelecekteki muhtemel NATO üyeliğine dair herhangi bir tarih verilmedi. Benzer şekilde Ukrayna'nın hangi şartlar altında İttifaka katılabileceği belirtilmedi. Buna karşın NATO müttefikleri ile Ukrayna arasındaki iletişim ve iş birliğini artırmak için NATO-Ukrayna Konseyi kuruldu. Aynı zamanda Ukrayna'nın gelecekteki muhtemel üyeliği doğrultusunda Üye Eylem Planı'ndan¹ muaf tutulacağı açıklandı. Diğer taraftan Rusya'nın İttifaka yönelik en büyük ve direkt tehdit olduğu tekrarlanırken Çin'in hırsları ve zorlayıcı politikalarının Avro-Atlantik bölgesi için bir meydan okuma teşkil ettiği vurgulandı. Geçtiğimiz yıl Madrid zirvesindeki üçlü muhtırada olduğu gibi bu yılki zirve kapsamında da İsveç'in NATO üyeliği hususunda önemli bir gelişme yaşandı ve Türkiye, İsveç'in İttifaka katılımını destekleyeceğini açıkladı.

Bu analizde söz konusu hususların arka planı ve onları yönlendiren dinamikler ele alınmıştır. Buradan hareketle başta Avrupa'nın savunulması olmak üzere uluslararası güvenlik bakımından oluşabilecek sonuçlar değerlendirilmiştir. Bu kapsamda Türkiye'nin pozisyonu ve muhtemel öncelikleri tartışılmıştır.

¹ Aday ülkelere uygulamalı tavsiyeler ve hususi desteğin sağlanarak İttifaka katılımın temel gereksinimlerinin karşılanmasına yardımcı olunan resmi süreçtir.

GİRİŞ

11-12 Temmuz arasında Litvanya'nın başkenti Vilnius'ta gerçekleşen tarihi NATO zirvesi beklendiği gibi geçti. Zirvede Ukrayna'nın gelecekteki muhtemel NATO üyeliğine dair herhangi bir tarih verilmedi. Benzer şekilde Ukrayna'nın hangi şartlar altında İttifaka katılabileceği belirtilmedi. Buna karşın NATO müttefikleri ile Ukrayna arasındaki iletişim ve iş birliğini artırmak için NATO-Ukrayna Konseyi kuruldu. Aynı zamanda Ukrayna'nın gelecekteki muhtemel üyeliği doğrultusunda Üye Eylem Planı'ndan muaf tutulacağı açıklandı. Diğer taraftan Rusya'nın İttifaka yönelik en büyük ve direkt tehdit olduğu tekrarlanırken Çin'in hırsları ve zorlayıcı politikalarının Avro-Atlantik bölgesi için bir meydan okuma teşkil ettiği vurgulandı. Geçtiğimiz yıl Madrid zirvesindeki üçlü muhtırada olduğu gibi bu yılki zirve kapsamında da İsveç'in NATO üyeliği hususunda önemli bir gelişme yaşandı ve

Türkiye, İsveç'in İttifaka katılımını destekleyeceğini açıkladı.

Bu analizde söz konusu hususların arka planı ve onları yönlendiren dinamikler ele alınmıştır. Buradan hareketle başta Avrupa'nın savunulması olmak üzere uluslararası güvenlik bakımından oluşabilecek sonuçlar değerlendirilmiştir. Bu kapsamda Türkiye'nin pozisyonu ve muhtemel öncelikleri tartışılmıştır.

DOĞU KANADININ GÜÇLENDİRİLMESİ

NATO'nun Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısından bu yana en önemli önceliği doğal olarak İttifakın doğu kanadının güçlendirilmesi oldu. Bu kapsamda başta harbe hazırlık seviyesinin artırılması olmak üzere çeşitli tedbirler alındı. Bulgaristan, Macaristan, Romanya ve Slovakya'da yeni çok uluslu muharebe grupları kuruldu ve konuşlandırıldı. Bulgaristan ve Macaristan'da konuşlanan muharebe gruplarında Türk askeri de görev aldı. Daha önce 2017'den itibaren Estonya, Letonya, Litvanya ve Polonya'da muharebe grupları konuşlandırılırken yeni düzenlemelerle NATO'nun muharebe grubu sayısı sekize yükselmiş oldu.¹ Ayrıca muharebe gruplarındaki asker sayıları da başta çerçeve ülkeler tarafından olmak üzere artırılmaya başlandı. Örneğin İngiltere Estonya'daki askeri varlığını, Almanya da Litvanya'daki asker sayısını artıracığını açıkladı.²

Muharebe gruplarının büyüklüğünü tabur seviyesinden tugay seviyesine çıkarmak NATO müttefiklerinin halihazırdaki amaçları arasında

¹ "NATO's Military Presence in the East of the Alliance", NATO, 22 Haziran 2023, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_136388.htm, (Erişim tarihi: 14 Temmuz 2023).

² Dan Sabbagh ve Peter Walker, "Britain to Commit 1,000 Extra Troops to Nato's Defence of Estonia", *The Guardian*, 29 Haziran 2022; "Germany to Station 4,000 Troops in Lithuania", *Deutsche Welle*, 26 Haziran 2023.

TABLO 1. NATO MUHAREBE GRUPLARI

Konuşlandırılan Ülke	Çerçeve Ülke	Katkı Veren Ülkeler
Bulgaristan	İtalya	Türkiye, Arnavutluk, Yunanistan, Karadağ, Kuzey Makedonya, ABD
Estonya	Birleşik Krallık	Danimarka, Fransa, İzlanda
Macaristan	Macaristan	Türkiye, Hırvatistan, İtalya, ABD
Letonya	Kanada	Arnavutluk, Çekya, Danimarka, İzlanda, İtalya, Karadağ, Kuzey Makedonya, Polonya, Slovakya, Slovenya, İspanya
Litvanya	Almanya	Belçika, Hırvatistan, Çekya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Portekiz, ABD
Polonya	ABD	Hırvatistan, Romanya, Birleşik Krallık
Romanya	Fransa	Belçika, Lüksemburg, Hollanda, Kuzey Makedonya, Polonya, Portekiz, ABD
Slovakya	Çekya	Almanya, Slovenya, ABD

Kaynak: "NATO's Military Presence in the East of the Alliance".

yer almaktadır. Bu şekilde birliklerdeki asker sayısında ciddi bir artış hedeflenmektedir. Dolayısıyla önümüzdeki yıllarda NATO'nun Doğu Avrupa'daki askeri varlığının yani ileri savunmasının daha da kuvvetlenmesi beklenmektedir.

Muharebe grupları 2016 Varşova zirvesinde alınan karar doğrultusunda Baltık Denizi bölgesinin savunulması amacıyla ilk olarak Estonya, Letonya, Litvanya ve Polonya'da oluşturulmuştu. Bu gruplar NATO'nun geliştirilmiş ileri varlığı (*enhanced Forward Presence*, eFP) kapsamında görevini yerine getirmektedir. Çerçeve ülkeler buldukları ülkede lider rolü üstlenmektedir.³ Her bir muharebe grubu ilk etapta yaklaşık 1.000 askerden oluşacak şekilde planlanmıştır.⁴ Ukrayna'da savaşın başlamasıyla birlikte çeşitli ülkelere önemli takviye birlikler konuşlandırılmaya başlanmıştır. Ancak yine de Doğu Avrupa ülkeleri coğrafi konumlarından ötürü daha yüksek bir

tehdit algısına sahip olduğundan topraklarındaki NATO varlığının daha fazla artmasını talep etmektedir. Bu hususta bazı Doğu Avrupa devletlerinin, Emmanuel Macron'un Çin ve genel olarak Ukrayna'daki savaşa dair açıklamalarından dolayı Fransa'ya karşı güçlü bir güven duymadıkları anlaşılmaktadır. Bunun yerine özellikle Amerikan taahhütlerinin artması düşüncesi benimsenmektedir.⁵

Diğer taraftan geçtiğimiz yıl Madrid zirvesinde varılan uzlaşısı sonucunda NATO yeni kuvvet modelini oluşturarak daha fazla sayıda birliği daha süratli şekilde konuşlandırma kabiliyetine erişmeyi amaçlamaktadır. NATO'nun halihazırda on beş gün içerisinde 40 bin askeri konuşlandırma yeteneğinin olduğu tahmin edilmektedir. Yeni kuvvet modeli ile de İttifakın yüksek hazırlıklı 300 binin üzerinde askeri konuşlandırma yeteneğine kavuşması amaçlanmaktadır.⁶ Böylesine büyük bir kapasite/performans artırımı gerçekleştirebilmek meşakkatli ve masraflı bir uğraş olacaktır. Böyle bir durumda

3 Çerçeve ülke kavramı NATO müttefikleri arasındaki iş birliğini kolektif savunma amacı etrafında güçlendirmek adına 2014 Galler zirvesinde kabul edilmiştir.

4 "NATO Enhanced Forward Presence", NATO, <https://mncne.nato.int/forces/nato-enhanced-forward-presence>, (Erişim tarihi: 14 Temmuz 2023).

5 Robbie Gramer ve Jack Detsch, "All Unquiet on NATO's Eastern Flank", *Foreign Policy*, 13 Nisan 2023.

6 "New NATO Force Model".

TABLO 2. YENİ NATO KUVVET MODELİ

Kuvvet Kategorisi	Asker Sayısı	Süre (Gün)
1. Katman	100.000+	10
2. Katman	200.000	10-30
3. Katman	500.000	30-180

Kaynak: "New NATO Force Model", NATO, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/220629-infographic-new-nato-force-model.pdf (Erişim tarihi: 14 Temmuz 2023).

ise başta çerçeve ülkeler olmak üzere NATO müttefiklerinin personel, teçhizat ve lojistik gibi birçok boyuttan oluşacak askeri harcamalarını artırmaları gerekecektir.

UKRAYNA'YA DESTEK VE UKRAYNA'NIN MUHTEMEL NATO ÜYELİĞİ

NATO müttefikleri ve İttifakın yakın ortakları savaşın başlangıcından bu yana Ukrayna'ya artan oranda askeri destek sağladılar. Zamanla desteğin niteliği de değişti ve önceden Rusya'nın "kırmızı çizgilerini" aşmamak adına kaçınılan bazı hamleler uygulamaya konuldu. Örneğin çokça tartışmaya konu olduktan sonra Almanya, Ukrayna'ya Leopard tankı sevkini önünü açmayı kabul ederken Hollanda ve ABD ile birlikte ülkeye Patriot hava savunma sistemi yolladı. İngiltere Challenger tankları sağladı. ABD Abrams tanklarının yanı sıra Patriot ve NASAMS gibi gelişmiş hava savunma sistemleri gönderdi. Polonya ve Slovakya MiG-29 uçaklarını verdi.⁷ Türkiye ise savaşın öncesinde yapılan anlaşma gereği Ukrayna'ya Bayraktar TB2 S/İHA sistemlerinden temin etti ve bazı sistemleri de Ukrayna'ya hibe etti.

Halihazırda ise Ukrayna'ya sevk edilmek üzere açıklanan birçok askeri yardım paketi bu-

lunuyor. Bunların içerisinde gelişmiş uçak, tank ve hava savunma sistemleri gibi çok çeşitli platform ve silah sistemleri yer alıyor. Genel olarak bakıldığında verilen askeri desteğin savaşın seyri üzerinde önemli bir etki meydana getirdiği söylenebilir. Ukrayna'ya sağlanan askeri yardımlarla NATO üyelerinin envanterindeki Sovyet yapımı silahların veya eskimeye yüz tutmuş silah ve teçhizatın hızlı bir şekilde elden çıkarılma süreci başladı. Bunların yerini çoğunlukla Amerikan askeri teçhizatı aldı. Geline nokta sağlanan yoğun askeri destekle birlikte Ukrayna ordusunun savaş öncesine göre oldukça modernize ve birlikte çalışılabilir bir seviyeye ulaştığı kabul edilmektedir. Ancak Ukrayna, sunulan askeri desteğin –en azından uzun vadede– yeterli olduğunu düşünmemektedir.

Vilnius zirvesi yaklaşırken Ukrayna'nın temel hedefi, NATO tarafından kendisine üyelik doğrultusunda bir yol haritasının sunulmasıydı. Eylül 2022'de Volodimir Zelenski, Ukrayna'nın fiili olarak zaten NATO üyesi olduğunu ve bunu resmi bir niteliğe kavuşturmak için İttifak üyeliğine başvurduklarını açıklamıştı. Şu anda ise bu başvuruya cevap olarak, Ukrayna üyeliğe davet bekliyor. Ukrayna'ya göre savaş sona erdiğinde NATO'ya katılım mümkün olmazsa Rusya ile yeni bir savaş kaçınılmaz olacak ve bunu engellenin tek yolu ancak İttifak üyesi olduklarında Rusya'ya karşı sağlanacak caydırıcılıktır.

Bu hususta Ukrayna Cumhurbaşkanı Zelenski ve üst düzey Ukraynalı yetkililer sık sık

⁷ David Brown, Jake Horton ve Tural Ahmedzade, "Ukraine Weapons: What Tanks and Other Equipment are the World Giving?", BBC, 11 Temmuz 2023.

açıklama yaparak, NATO üzerinde bir baskı oluşturmayı başardılar. Hatta NATO'dan bu yönde bir sinyal gelmemesi durumunda Zelenski'nin zirveye katılımının bir anlamı olmayacağı ifade edilerek bu baskı artırıldı. Bu şekilde Ukrayna'nın gelecekteki muhtemel NATO üyeliği ve o döneme kadar sağlanabilecek güvenlik garantileri Vilnius zirvesi öncesinde ana gündem maddelerinde biri haline geldi.

Vilnius zirvesinde Ukrayna'nın NATO üyeliğine dair sürpriz bir sonuç çıkmadı. Ukrayna'nın geleceğinin NATO'da olduğu vurgulandı ve buradan hareketle İttifaka katılımın aşamalarından olan Üye Eylem Planı'ndan muaf tutulacağı açıklandı. Ukrayna'nın halihazırda zaten askeri ve siyasi olarak önemli ölçüde NATO ile entegre ve birlikte çalışabilir bir konuma ulaştığı ifade edildi. Ancak yine de Ukrayna'ya "müttefiklerin onayladığı ve şartların karşılandığı" bir zamanda üyelik için davet gönderileceği belirtildi.

Dolayısıyla zirvede aslında Ukrayna'nın NATO'ya ne zaman ve hangi koşullar altında üye olabileceğine dair bir şey söylenmedi. Bununla birlikte alınan kararlar NATO-Ukrayna Konseyi kuruldu. Bu konsey, NATO müttefikleriyle Ukrayna arasındaki iletişimi ve iş birliğini artırmak, kriz yönetimini iyileştirmek gibi amaçlar taşımaktadır. Benzer şekilde askeri olmayan yardımların artırılacağı da zirvede taahhüt edildi.

Ukrayna'nın NATO üyeliği ancak savaş bittikten sonra mümkün olacakken ara dönemde somut güvenlik garantileri içeren net bir yol haritasının çizilmesi zor olacaktır, zira güvenlik garantileri doğası gereği muğlaklık gösterecektir. Belirsizlik ortamında ise birçok ülkenin bu tarz taahhütler altına girmekten kaçınması ve Ukrayna'ya verilen askeri desteğe devam etme arzusu göstermesi daha olasıdır. Zira önümüzdeki dönemde Ukrayna'ya verilen askeri destek

nicelik ve nitelik olarak artmaya devam edecektir. Bunun en açık göstergesi de Ukrayna'ya gönderilecek F-16 uçaklarıdır. Söz konusu uçaklar Ukrayna ordusunun muharebe kabiliyeti için önemli bir kazanım olacaktır.

ASKERİ HARCAMALARIN ARTIRILMASI HEDEFİ

Eylül 2014'te gerçekleşen Galler zirvesinde NATO müttefikleri, her bir üye ülkenin askeri harcamalarının gayrisafi yurt içi hasılasının (GSYH) en az yüzde 2'sine denk gelecek şekilde artırılması üzerinde anlaşmıştı. Az sayıda ülke bu oranı –yüksek tehdit algılarından dolayı– geleneksel olarak zaten sağlarken çok daha fazlası sosyal ve ekonomik harcamalarından vazgeçmeye gönülsüz olduklarından yüzde 2 oranına ulaşamadılar. Yine birçok NATO müttefikleri başta Amerikan askeri varlığı olmak üzere NATO güvenlik şemsiyesinin verdiği konforla bu artışa gitmekten özellikle kaçındı. Halihazırda NATO üyelerinin büyük çoğunluğu bu hedefi gerçekleştirmemiştir. Buna rağmen Ukrayna'daki savaş sebebiyle yüzde 2 oranının da yeterli olmadığı ve güncellenmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu oranın ulaşılması gereken bir üst sınır değil üzerine daha fazla konulması gereken bir alt sınır olarak ele alınması önerilmektedir.

Geçtiğimiz dönemde edinilen tecrübe ise bu hedefin gerçekleştirilmesinin kolay ve hızlı olmayacağını göstermiştir. Bu hususta örneğin Almanya'nın 100 milyar dolarlık askeri harcama yapacağını yüksek perdeden taahhüt etmesine ve sonrasında F-35 uçağı alacağını açıklamasına rağmen bu doğrultuda attığı adımlara dair ciddi şüpheler bulunuyor.⁸

⁸ Lili Bayer, "NATO is Racing to Arm Its Russian Borders. Can it Find the Weapons?", *Politico*, 18 Mart 2023.

NATO VE BÜYÜK GÜÇ MÜCADELESİ

ABD-Çin rekabetinin geldiği nokta itibarıyla artık Çin, NATO nezdinde de belirli bir algıya ve tasvire kavuştu. Zirveden sonra yayımlanan bildiriye Çin'in sahip olduğu hırsların ve zorlayıcı politikaların NATO'nun çıkarlarına, güvenliğine ve değerlerine meydan okuduğu ifade edildi. NATO'ya göre artık Hint-Pasifik bölgesinde meydana gelen gelişmeler Avro-Atlantik bölgesini direkt olarak etkileyebilir. Dolayısıyla NATO'nun karşılaştığı tehditlerin yalnızca Rusya'dan ibaret olmayıp küresel ve birbiriyle ilintili olduğu kabul edilmektedir. Bu ise doğrudan NATO'daki uluslararası güvenlik paradigmasının “kurallara dayalı uluslararası düzenin korunması” şeklinde revize edilmesinden kaynaklanmaktadır. Bunun yanında Çin'in Ukrayna'daki savaşa yönelik tutumu ve Rusya ile artan ticaret hacmi dikkatli bir şekilde izlenmektedir. Bazı çalışmalar Çin'in Rusya'ya sivil amaçlı İHA sistemleri, silah yapımında kullanılacak elektronik parçalar ve ileri teknoloji ürünler sağladığını iddia etmektedir.

Dolayısıyla Ukrayna'daki savaş aslında büyük güç rekabetini ve uluslararası kamplaşmayı hızlandıran bir etki de üretti. ABD-Çin rekabetinin Batı tarafından kurallara dayalı uluslararası düzenin korunması şeklindeki tasviri güç kazandı.⁹ Avustralya, Yeni Zelanda, Japonya ve Güney Kore gibi ülkelerin geçen sene olduğu gibi bu sene de NATO zirvesine davet edilmeleri söz konusu eğilimin en açık göstergelerinden biridir. Hatırlanacak olursa Güney Kore geçtiğimiz sene Brüksel'de bir irtibat ofisi açmıştı ve Polonya gibi stratejik bir konumda olan ülkeyle ciddi savunma satışı anlaşmaları imzalamıştı. Halihazırda NATO'nun Tokyo'da da bir ofis açması tartışma-

lar arasında yer alıyor. Tüm bu gelişmeler önümüzdeki süreçte kamplaşma eğiliminin yükseldiği bir uluslararası sisteme işaret etmektedir.

Ancak NATO'nun Hint-Pasifik bölgesine açılımının –çok küçük bile olsa– fayda-zarar maliyetinin dikkatli bir şekilde yapılması gerekmektedir. NATO, Avrupa'nın savunulması üzerine kurulmuş bölgesel bir örgüt ve tarihinde bölge dışı faaliyetleri İttifak içerisinde pek çok tartışmaya yol açtı. Söz konusu Çin olduğunda bu tartışmalar daha da şiddetleneyecektir, zira büyük güç rekabetinin yaşandığı bu çağda Asya'da NATO varlığı kaçınılmaz olarak güvenlik ikilemi oluşturacaktır. Böylesi bir senaryoda Çin'in politikaları kuvvetle muhtemel daha da iddialı hale gelecektir. Fransa bunu geçtiğimiz dönemde vurgulamıştır. Ancak NATO içerisinde Asya'ya açılıma karşı olan ülkelerin Fransa'dan çok daha fazla olduğu bilinmektedir.¹⁰

TÜRKİYE VE VILNIUS ZİRVESİ

Türkiye'nin Vilnius'a giderken öncelikleri aslında değişmedi. NATO müttefiklerinin terörizmle daha fazla mücadele etmeleri, Türkiye'ye yönelik açık ya da örtülü savunma ambargolarının uygulanmaması ve AB ile hem kurumsal düzlemde hem de pratikte savunma iş birliklerinin artırılması gibi hedefler uzun zamandır Ankara tarafından gündeme getiriliyordu.

Bu anlamda Rusya'nın Ukrayna saldırısı sonrasında tarafsızlığını terk etmek ve NATO'ya katılmak isteyen İsveç'in üyeliği –başta PKK olmak üzere– terörizmle yeterince mücadele etmediği için Türkiye tarafından onaylanmamıştı. Geçtiğimiz ay yeni terörle mücadele yasasını yürürlüğe koysa da İsveç'in söz konusu hususta

9 Ömer Tuğrul Çam, “NATO Liderleri, Vilnius Zirvesi'nin İkinci Gününde Bir Araya Geldi”, Anadolu Ajansı, 12 Temmuz 2023.

10 Sakura Murakami ve Tim Kelly, “Japanese PM Heads to NATO to Warn of East Asia Risks”, Reuters, 7 Temmuz 2023.

attığı adımlar, Türkiye tarafından tatmin edici bulunmamıştı. İsveç'te sürekli tekrar eden provokasyonlar ve anlamsız eylemler, süreci zehirleyen önemli bir faktör olarak ortaya çıkarken Türkiye'nin onayının alınmasına giden süreçte hiçbir katkı sunmadı. Diğer taraftan Türkiye, Mart 2023'te Finlandiya'nın üyeliğini onaylayarak açık kapı politikasına olan tarihsel ve ilkesel desteğini ortaya koyarken Finlandiya'yı ayrı tuttuğunu göstererek de İsveç'e bir mesaj yolladı.

NATO müttefikleri nezdinde genel beklenti Türkiye'deki seçimlerden sonra İsveç'in üyeliğinin hızlı bir şekilde onaylanacağıydı ancak bu beklenti gerçekleşmedi. Nihayetinde geçtiğimiz yıl Madrid'de bir çıkmazın aşılmasını sağlayan üçlü muhtıra gibi bu sene de Vilnius'ta bir diplomatik çıkmaz ortadan kalktı ve Türkiye, İsveç'in üyeliğini destekleyeceğini açıkladı. Buna karşın İsveç ile Türkiye arasında bakanlar düzeyinde yeni ikili mekanizma kurulacak ve gerçekleştirilecek ilk toplantıda İsveç terörizme karşı bir yol haritası sunacak. İsveç aynı zamanda Türkiye'nin AB'ye katılım sürecinin canlandırılmasına –Gümrük Birliğinin güncellenmesi ve vize serbestisinin sağlanması dahil olmak üzere– destek olacak ve iki ülke arasındaki ekonomik iş birliği geliştirilecek. Diğer taraftan NATO müttefikleri arasında savunma ticareti ve yatırımları üzerinde engel olmayacak ve İttifak nezdinde terörle mücadele özel koordinatörü atanacak.¹¹

Dolayısıyla Türkiye daha önce de değinildiği gibi terörizmle mücadelede somut adımların atılması, Türkiye'nin Avrupalı müttefikleri ile savunma iş birliğinin geliştirilmesi, AB'nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası sürecine ve onun önemli bir bileşeni olan PESCO'ya (Permanent Structured Cooperation) maksimum düzeyde dahil edilmesi gibi geleneksel hedefleri-

ni tekrar vurgulamıştır. Bu hususlarda İsveç aktif destek taahhüdünde bulunmuştur. Benzer şekilde NATO nezdinde terörle mücadele özel koordinatörünün atanacak olması da Türkiye'nin öne çıkan ulusal güvenlik endişelerinin giderilmesinde pozitif bir gelişme olmuştur. Geçtiğimiz yıl Madrid zirvesinde açıklanan Stratejik Konsept'te de NATO, terörle mücadeleye atfettiği önemi artırmıştı.¹² Bu anlamda Türkiye'nin ulusal güvenlik önceliklerini daha fazla dikkate alan bir eğilimin öne çıktığı da görülmektedir.

Uluslararası güvenlik ortamını derinden sarsan Rusya'nın Ukrayna saldırısının ikinci yılında, Avrupa'nın savunma kabiliyetinin artırılması, Ukrayna'nın muhtemel NATO üyeliği ve büyük güç rekabeti Vilnius zirvesinin temel meseleleri arasında yer aldı.

Diğer taraftan İsveç ve Finlandiya'nın İttifaka kabulü sürecinde oynadığı rolün karakteristiği, Türkiye'nin NATO içerisinde bir konum yükseltme arzusunu da göstermektedir. NATO'nun en eski üyelerinden olan, güçlü ve hazırlık seviyesi yüksek ordusuyla İttifak savunması ve caydırıcılığına vazgeçilemez bir katkı sağlayan ve Rusya-Ukrayna savaşında önemli bir diplomatik etki üretebilen Türkiye; NATO'nun özellikle Avrupalı mensuplarına bir mesaj vermiştir.

Benzer şekilde Türkiye'nin Vilnius'a giden süreçte ve zirvede oynadığı rol ABD ile yıllardır süren yoğun problemlere rağmen ilişkilerin rayına oturtulması için bir fırsat sunmuştur. Bu anlamda ABD tarafından atılabilecek ilk adım

11 "Türkiye, İsveç ve NATO Görüşmesinde İsveç'in Türkiye'nin AB'ye Üyelik Sürecine Aktif Destek Vereceği Bildirildi", Anadolu Ajansı, 10 Temmuz 2023.

12 Rıfat Öncel, "5 Soru: NATO'nun Yeni Stratejik Konsept Belgesi", SETA, 30 Haziran 2022, <https://www.setav.org/5-soru-natonun-yeni-stratejik-konsept-belgesi/>, (Erişim tarihi: 14 Temmuz 2023).

Türk Hava Kuvvetlerinin ana vurucu gücü ve Türk-Amerikan savunma iş birliğinin en güçlü göstergelerinden biri olan F-16 uçakları ve modernizasyon kitlerinin satışının en kısa zamanda onaylanması olacaktır. Bununla birlikte ABD'nin Suriye'de PKK/YPG'ye verdiği desteği sonlandırması, Ege ve Akdeniz'de tarihsel olarak oynadığı dengeli role geri dönmesi –Yunanistan'ın muhtemel F-35 alımı da dahil olmak üzere– de Türkiye'nin temel öncelikleri arasındadır.

SONUÇ

Uluslararası güvenlik ortamını derinden sarsan Rusya'nın Ukrayna saldırısının ikinci yılında, Avrupa'nın savunma kabiliyetinin artırılması, Ukrayna'nın muhtemel NATO üyeliği ve büyük güç rekabeti Vilnius zirvesinin temel meseleleri arasında yer aldı. Türkiye, İsveç'in üyeliğini des-

tekleyeceğini açıkladı ve bunun karşılığında kendi meşru ulusal güvenlik endişelerine dair somut taahhütler aldı. Önümüzdeki dönemde Türkiye verilen taahhütlerin yerine getirilme sürecini yakından izleyecektir. Benzer şekilde terörle mücadele özel koordinatörünün etkin bir role kavuşması ve başta PKK olmak üzere terör örgütleriyle mücadeleyi hızlandırması Türkiye'nin önceliklerinden biri olacaktır. Diğer taraftan Türkiye'nin İttifak içerisinde oynadığı rol, AB içerisinde de önemli bir aktör olmasını doğal olarak sağlayabilir. Bu sürecin ilk adımları Türkiye'nin AB savunma politikalarına ve PESCO gibi unsurlara eklenmesi ile başlatılabilir. Buradan hareketle uzun süredir gecikmiş olan SAMP/T projesinin gerçekleştirilmesi ilk ve anlamlı bir adım olacaktır. Tüm bunlar ise zaten Türkiye'nin dile getirdiği AB üyeliği hedefinin canlandırılması doğrultusunda bir etki üretecektir.

NATO'NUN VILNIUS ZİRVESİ

RIFAT ÖNCEL

SETA | ANALİZ

11-12 Temmuz arasında Litvanya'nın başkenti Vilnius'ta gerçekleşen tarihi NATO zirvesi beklendiği gibi geçti. Zirvede Ukrayna'nın gelecekteki muhtemel NATO üyeliğine dair herhangi bir tarih verilmedi. Benzer şekilde Ukrayna'nın hangi şartlar altında İttifaka katılabileceği belirtilmedi. Buna karşın NATO müttefikleri ile Ukrayna arasındaki iletişim ve iş birliğini artırmak için NATO-Ukrayna Konseyi kuruldu. Aynı zamanda Ukrayna'nın gelecekteki muhtemel üyeliği doğrultusunda Üye Eylem Planı'ndan muaf tutulacağı açıklandı. Diğer taraftan Rusya'nın İttifaka yönelik en büyük ve direkt tehdit olduğu tekrarlanırken Çin'in hırsları ve zorlayıcı politikalarının Avro-Atlantik bölgesi için bir meydan okuma teşkil ettiği vurgulandı. Geçtiğimiz yıl Madrid zirvesindeki üçlü muhtırada olduğu gibi bu yılki zirve kapsamında da İsveç'in NATO üyeliği hususunda önemli bir gelişme yaşandı ve Türkiye, İsveç'in İttifaka katılımını destekleyeceğini açıkladı.

Bu analizde söz konusu hususların arka planı ve onları yönlendiren dinamikler ele alınmıştır. Buradan hareketle başta Avrupa'nın savunulması olmak üzere uluslararası güvenlik bakımından oluşabilecek sonuçlar değerlendirilmiştir. Bu kapsamda Türkiye'nin pozisyonu ve muhtemel öncelikleri tartışılmıştır.

www.setav.org

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • BERLİN • BRÜKSEL